

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ РІЗНОМАНІТНОСТІ ДЕНДРОФЛОРИ М. МЕЛІТОПОЛЯ

Мелітопольський державний педагогічний університет

Уперше здійснено систематичний аналіз дендрофлори міста. У складі дендрофлори м. Мелітополя виявлено 106 видів дерев, чагарників та ліан, які представляють 42 родини, 4 класи та 2 відділи. Відділ Голонасінні (*Pinophyta*) представлений 5 родинами (*Ginkgoaceae*, *Taxaceae*, *Pinaceae*, *Cupressaceae*, *Ephedraceae*), 10 родами (*Ginkgo*, *Picea*, *Taxus*, *Pinus*, *Thuja*, *Chamaecyparis*, *Pseudotsuga*, *Platyclusus*, *Juniperus*, *Ephedra*), 14 видами. Відділ Покритонасінні (*Magnoliophyta*) представлений 37 родинами, 68 родами, 92 видами.

Ключові слова: зелені насадження, систематичний аналіз, культивована дендрофлора, урбанофлора, фітоценоз.

Bredyhyna J. L.

Melitopol State Pedagogical University

EVALUATION OF THE PRESENT DENDROFLORA DIVERSITY IN MELITOPOL

In the first time systematic analysis of the dendroflora on the town was carried out. The dendroflora of Melitopol town consists of: 106 kinds of the trees, bushes and lianas, which present 42 families, 4 classes and 2 departments. The department by the Pinophyta presents 5 families (*Ginkgoaceae*, *Taxaceae*, *Pinaceae*, *Cupressaceae*, *Ephedraceae*), 10 births (*Ginkgo*, *Picea*, *Taxus*, *Pinus*, *Thuja*, *Chamaecyparis*, *Pseudotsuga*, *Platyclusus*, *Juniperus*, *Ephedra*), 14 kinds. The department by the Magnoliophyta presents 37 families, 68 births, 92 kinds.

Key words: green planting, systematic analysis, cultivated dendroflora, urban flora, phytocenosis.

Рослинному покриву південних регіонів України надається важлива роль у покращенні екологічного стану урбанізованого середовища, тому все більше уваги приділяється його цілеспрямованому дослідженню для розв'язання проблем подальшого розвитку (Бурда, 1980; Поляков, 1992). На відміну від 90-х років, які пов'язані з економічною кризою і зниженням інтересу до існуючих осередків як культивованої, так і аборигенної дендрофлори, з початку поточного десятиріччя спостерігається підвищена зацікавленість міської влади і населення міста до благоустрою та озеленення міських і приватних територій, розширюються роботи з колекціонування екзотів. На ринках міста з'явився широкий асортимент інтродуцентів та їх декоративних форм, які інтенсивно впроваджуються в культуру зеленого та лісового господарства. Це надзвичайно важливо для Півдня України – степового регіону, що має розвинене сільське господарство, незначну лісистість і певні труднощі в розвитку лісорозведення та зеленого будівництва. Тому добір стійких деревних рослин, за допомогою яких в жорстких екологічних умовах посушливого степового півдня України можна створювати стійкі довговічні насадження, – основна проблема зеленого будівництва регіону.

Робіт, присвячених безпосередньо деревно-чагарниковим насадженням м. Мелітополя, за останні 50 років не було. Тому дослідження структури дендрофлори, основних конструкцій зелених насаджень м. Мелітополя та перспектив їх поліпшення є особливо актуальним.

Об'єктом дослідження були аборигенна та культивована дендрофлора, а також паркові фітоценози м. Мелітополя. Видовий склад дендрофлори, умови місцезростання, екологічні та декоративні особливості вивчалися методом маршрутних обстежень не лише в скверах, парках, вуличних насадженнях, але і в приватному секторі (Методические указания по проектированию ..., 1984; Озеленение населенных мест ..., 1987).

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Інвентаризація зелених насаджень здійснювалась за методиками, розробленими в Національному лісотехнічному університеті України (Кучерявий, 2005). Було проведено систематичний аналіз дендрофлори м. Мелітополя. При цьому описували вік, діаметр і висоту стовбура, кількість екземплярів, їх місцезростання. Визначення рослин та їх таксономічну номенклатуру проводили в польових умовах та в лабораторії кафедри ботаніки МДПУ з використанням відповідних літературних джерел та довідників. Номенклатура таксонів наведена за «Определителем высших растений Украины» (1999).

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

За дендродекоративним районуванням України м. Мелітополь знаходиться в Приморському підрайоні Південнестепового дендродекоративного району (Калініченко, 2003). На території України типово зустрічається майже 250 видів деревних та чагарникових порід, з урахуванням інтродукованих видів (Калініченко, 2003; Червченко, 2001). Деякі з останніх, як, наприклад, робінія звичайна (*Robinia pseudoacacia* L.), клен ясенелистий (*Acer negundo* L.), айлант найвищий (*Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle), верба вавилонська (*Salix babylonica* L.), катальпа бігніонієвидна (*Catalpa bignonioides* Walt.), маслинка вузьколиста (*Elaeagnus angustifolia* L.), шовковиця чорна (*Morus nigra* L.), євроамериканські види тополь (*Populus bolleana* Lauche, *P. alba* L.), яловець віргінський (*Juniperus virginiana* L.), широкогілочник східний (*Platycladus orientalis* (L.) Franco), значно поширені на півдні України, у тому числі входять до паркових ансамблів південних міст Херсона, Мелітополя, Бердянська, Маріуполя.

На основі камерального опрацювання власних матеріалів нами попередньо складено флористичний список дерев та чагарників м. Мелітополя, що включає 106 видів, які належать до 42 родин, 4 класів та 2 відділів, причому з відділу *Pinophyta* відмічені лише 14 видів (по 1 з класів *Ginkgopsida* і *Gnetopsida* та 12 видів з класу *Pinopsida*). Тис негній-дерево (*Taxus baccata* L.), що зростає на території агробіологічного комплексу МДПУ з родини Тисові, має охоронний статус (занесений до Червоної книги України). Клас *Magnoliopsida* нараховує 92 види, причому всі види є представниками відділу *Magnoliophyta*.

Спектр десяти провідних родин дослідженої флори формують: *Rosaceae*, *Salicaceae*, *Oleaceae*, *Cupressaceae*, *Fabaceae*, *Aceraceae*, *Pinaceae*, *Caesalpiniaceae*, *Caprifoliaceae*, *Ulmaceae*, які нараховують 63 види (59,4 %) спектра.

Провідне місце в урбанофлорі деревно-чагарникових насаджень м. Мелітополя займає родина Розові (*Rosaceae*), у якій відмічено 15 видів (14,1 %). Характерними видами цієї родини для парків міста є *Spirea vanhouttei* (Briot.) Zab., *Rosa canina* L., *Crataegus monogyna* Jacq., *Philadelphus coronarius* L. тощо. Родина Вербові (*Salicaceae*) займає друге місце – 8 видів (7,5 %). З них типовими для міста є *Salix babylonica*, *Populus bolleana*, *Populus italica* (Du Roi) Moench. тощо. Третє-четверте місце займають родини Маслинові (*Oleaceae*) і Кипарисові (*Cupressaceae*) по 7 видів (6,6 %). Родина Бобові (*Fabaceae*) налічує 6 видів (5,6 %) і займає п'яте місце в спектрі провідних родин. Її види (*Robinia pseudoacacia* L., *Sophora japonica* L., *Caragana arborescens* Lam. та ін.) є типовими для насаджень півдня України. Шосте-восьме місце займають родини Кленові (*Aceraceae*), Соснові (*Pinaceae*) і Цезальпінієві (*Caesalpiniaceae*), які мають по 5 видів (4,7 %). Дев'яте-десяте місце займають родини Жимолостні (*Caprifoliaceae*) і В'язові (*Ulmaceae*), що мають по 4 види (3,7 %). Такі родини, як *Moraceae*, *Fagaceae*, *Elaeagnaceae*, *Berberidaceae*, *Tiliaceae*, *Hydrangeaceae*, *Betulaceae*, *Bignoniaceae*, мають по 2–3 види (1,8–2,8 %). Останні 24 родини представлені лише одним видом (0,9 %).

Аналіз флори на родовому рівні дозволив констатувати, що провідними родами флори м. Мелітополя є: клен (*Acer* L.) і тополя (*Populus* L.) – по 5 видів, бузок (*Syringa* L.), верба (*Salix* L.) і дуб (*Quercus* L.) – по 3 види. Інші роди мають по два і одному виду.

Найчастіше у насадженнях міста з деревних листяних видів відмічені *Robinia pseudoacacia*, *Acer negundo*, *Ailanthus altissima*, *Salix babylonica*, *Populus bolleana*, *P. alba* L., *Gleditsia triacanthos* L. З хвойних у насадженнях міста типово представлені *Platycladus orientalis*, *Juniperus virginiana* та *J. sabina* L., *Pinus pallasiana* D. Don., рідше – *Picea pungens* Engelm., *Thuja occidentalis* L. Найбільше різноманіття дерев та чагарників характерне для арборетуму МДПУ і парку ім. Горького.

Згідно з класифікацією життєвих форм рослин у м. Мелітополі 65 видів припадає на дерева, 39 – на чагарники і лише 2 – на ліани. У насадженнях міста переважають листопадні види. Із вічнозелених є лише 16 видів, з них 13 – голонасінні. Значну частину видів (близько 60 %) складають інтродуковані види.

ВИСНОВКИ

Сучасний стан розвитку садово-паркового мистецтва Півдня України пов'язаний з умовами лібералізації економіки і характеризується прискоренням процесу інтродукції нових високодекоративних видів і форм деревних рослин у міські насадження.

У перспективі для підвищення рівня флористичного багатства м. Мелітополя необхідно використовувати рекомендації вчених біосферного заповідника «Асканія-Нова» та Донецького ботанічного саду щодо введення в насадження міста таких видів дерев та чагарників: *Buddleja davidii* Franch., *Cercis canadensis* L., *Juniperus communis* L., *Liriodendron tulipiferum* L., *Metasequoia glyptostroboides* Hu et Cheng, *Paeonia suffruticosa* Andr., *Pyracantha coccinea* Roem., *Spartium junceum* L., видів роду *Quercus* L., *Pinus* L. тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бурда Р. И.** Изучение возможностей и разработка методов создания культурного ландшафта Украинского Приазовья и других мест отдыха трудящихся в густонаселенных промышленных центрах / Р. И. Бурда, А. В. Рубцов, Б. М. Жуков и др. – Донецк, 1980. – 415 с. – Деп. в ВНТИЦ 21.10.81, №Б 998194.
- Волошин М. П.** Деревья и кустарники для озеленения Донбасса // Бюл. Гл. ботан. сада АН СССР. – 1962. – Вып. 45. – С. 34-37.
- Дендрофлора України.** Дикорослі і культивовані дерева і кущі. покритонасінні. Частина 1. Довідник / За ред. М. А. Кохна. – К.: Фітосоціоцентр, 2002.
- Дендрофлора України.** Дикорослі і культивовані дерева і кущі. покритонасінні. Частина 2. Довідник / За ред. М. А. Кохна та Н. М. Трофименко. – К.: Фітосоціоцентр, 2005. – 716 с.
- Калініченко О. А.** Декоративна дендрологія. – К.: Вища школа, 2003. – 199 с.
- Коломійчук В. П.** Систематичний аналіз деревно-чагарникових насаджень м. Мелітополя / В. П. Коломійчук, Ю. Л. Бредіхіна // Рослини та урбанізація: Матеріали Першої наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 21–23 листопада 2007 р. – Д.: ТОВ ТВГ «Куніца», 2007. – С. 34-37.
- Кучерявий В. П.** Озелення населених місць. – Львів: Світ, 2005. – 456 с.
- Методические указания** по проектированию, строительству и приемке в эксплуатацию парков, садов, скверов и других объектов комплексного благоустройства в городах УССР. – К.: НИИП Градостроительства, 1984. – 157 с.
- Озеленение населенных мест: Справочник** / В. И. Ерохина, Г. П. Жеребцова, Т. И. Вольфтруб и др.; Под ред. В.И. Ерохиной. – М.: Стройиздат, 1987. – 480 с.
- Определитель высших растений Украины** / Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин и др. – 2 изд. стереотип. – К.: Фитосоциоцентр, 1999. – 548 с.
- Поляков А. К.** Древесные насаждения в оптимизации техногенной и рекреационной среды в Приазовье / А. К. Поляков, И. Е. Малюгин, В. П. Тарабрин и др. – К.: Наук. думка, 1992. – 170 с.
- Черевченко Т. М.** Ботанічні сади і дендропарки як об'єкти садово-паркового будівництва: минуле, сучасне, майбутнє / Т. М. Черевченко, С. І. Кузнецов // Миські сади і парки: Наук. вісник. – Львів: УДПУ, 2001. – Вип. 115. – С. 29-33.

Надійшла до редколегії 12.03.08